

про конкуренцію російськомовних та україномовних театрів, політику українізації, яка визначала напрями розвитку літератури та мистецтва. Також змальовано типово театральні конфлікти: заздрість до більш талановитих колег, інтриги, сварки, спроби переманити до своєї трупи якусь столичну знаменитість тощо.

За всією цією зовнішньою метушнею й мішурою читач не може не помітити тривожні явища, які нестримно нарастають й невідворотно наближаються. Злочин, який розслідує група Морського, начебто, не має жодного стосунку до Великого Терору, що за кілька років розпочнеться в країні. Втім вбивство звичайної театральної костюмерки стає немов би прологом до епохи кривавого свавілля всемогутнього НКВС. Сам наркопат ще тільки народжується, змагаючись за першість зі своїм попередником ОГПУ. Проте його представник (головний злодій) вже використовує ті методи, які невдовзі будуть широко застосовуватись: фальсифікація доказів, наклепи, тортури, вбивства. Показово, що все це відбувається напередодні процесу Спілки Визволення України (1930), який проходитиме у тому ж таки оперному театрі, де було скоєно вигадане романісткою вбивство.

Поряд з порівняно невеликою кількістю вигаданих персонажів у романі Ірини Потаніної діють багато реальних історичних постатей. Поруч з Володимиром Морським та членами його родини виведено наркома освіти УРСР Миколу Скрипника, драматурга Миколу Куліша, балетного танцівника Асафа Мессерера, актрису Ванду Яновичеву (матір режисера Леся Курбаса), чекіста Степана Саєнка, критика Григорія Гельфандбейна (у романі – Гельдфайбен) та інших. Деякі з них стають епізодичними фігурами, інші відіграють у сюжеті роману досить значну роль.

Отже, роман Ірини Потаніної «Фуєте на Бурсацькому узвозі» є помітним явищем сучасної міدل-літератури, у якому авторці вдалося поєднати гострий динамічний сюжет з цікавими краєзнавчими дослідженнями. У структурі твору органічно поєднано історичну правду та вимисел. На матеріалі історії однієї сім'ї письменниці показує історію усієї країни. Твір І. Потаніної, де одним з головних героїв поряд з людьми виступає рідне місто авторки Харків, можна поставити до одного ряду з циклом Л. Лузіної «Київські відьми», присвяченим історії та етнографії Києва.

Одержано 23.10.2018

UDC 811.111

Vira Olexandrivna SHASTALO (TURCHENKO),

Ph.D., assistant professor of the Department of Methodology and Practice of Foreign Language Teaching, V. N. Karazin Kharkiv National University

VICTORIAN SYSTEM OF VALUES

The 19th century in the world history is called «the long 19th century» and «it begins in 1776, and ends in 1914» [9, p. 15]. The Victorian era is associated with the cultural and economic development of England, which led to changes in self-esteem of the individual. Significant changes occurred in the Victorian world construal: after the victory over Napoleon, England became a superpower with the world's best fleet, a large number of colonies and a dynamic industry. The social structure of society became more complicated and the position of the middle class of England was strengthened, it all was reflected in culture: the literature reflects the importance of devotion and purity of thoughts for the middle class, the necessity of the «correct» language – an effective means for moving up the social stairs [2, c. 180].

If everyday culture is understood as a system of life value orientations, then Victorian society developed those that are most consistent with the spirit of self-preservation and human needs. The main features of Victorian everyday life were stability, recurrence, conservatism, the inevitability of the emergence of standard and stereotypes [3].

According to Himmelfarb, «Moral Reformation», begun in the late 18th century, gave results at the end of the 19th century [9, p. 7]. The beginning of moral reformation, which laid the foundations for the emergence of Victorian values, dates back to 1787, when George III issued a royal decree on the promotion of piety and virtue, as well as the prevention and punishment of vice, dishonor and immorality («Encouragement of Piety and Virtue ...») [4]. Morality, according to lexicographic

sources, is constituted by such features as «personal / social standards of conduct», «ethics», «honesty», «justice» [11, p. 917]. The virtue of modesty in the Victorian construal of the world has a double nature: in the secular segment, it is determined by the moral standards of the era, which are rooted in the religious segment of the world construal. In general modesty is defined as «self-knowledge, self-criticism, axiological self-sufficiency – and thus as the true beginning of wisdom <...>, the transformation of awareness of one's invaluable in the recognition of others' moral values» [1, c. 442].

Thus, external manifestations of inner purity and humility are aimed at creating a person's perception of oneself in others: in the case of purity, it is a question of how a presentation to oneself or others can tempt others, in the case of humility, it says about the need to be honest with oneself and others, «to remember one's place and one's real price» [10, p. 8]. In the Victorian era, the direction of morality to prevent both the exhaustion of some parts of the body, the demonstration of their forms, and the simple attraction of excessive attention to them, according to D. Goodman [6, p. 25–28] acquired a special, even hypertrophic significance, which was borderline with hypocrisy. Consequently, in Victorian culture, the «social body» was specifically understood, when physicality and sensuality were prohibited, up to cruel persecution. Men and women were obliged to forget that they had a body. The only parts of the body surface, allowed to open, were brushes of hands and face.

According to Dodd, the Victorian Age formed the basis of ethics, which became the code of conduct of the «true» Englishman, a true gentleman. He was a «basic type of personality», who had an imprint of the basic values of culture in the forms of its worldview, behaviour and thinking, and the «Lady» was an addition, a kind of his female counterpart in his social status, a system of values and norms of conduct» [5].

The traditional concept of femininity, developed in the second half of the 19th century, made a woman a kind of property of a man, the ornament of his house, modest «angel in the house». She herself could not change her social position; she still had to accept with gratitude everything offered by men. There is always a grateful poor relative in every Victorian novel. As C. Hewitt notes, the only alternative for a woman was the governess's role, but it excluded her from the social life: she was not equal with the members of the family where she worked, and at the same time she could not communicate on a par with servants, which led to social isolation. Loneliness and fear of such a fate were so strong that the girls preferred to leave abroad (hence, according to C. Hewitt, many English governesses abroad) [8].

One of the important components of the gentleman's morals was his attitude toward the woman. The main values in a woman for him were virtue, innocence, modesty, obedience, softness, tenderness, nobility. The beauty of a woman in this list took the last place. For him, a woman was only a solid rear, which could provide him with a rest in a calm, cozy atmosphere. Thus, the wife and wife for the gentleman were synonymous. The wife accompanied the gentleman at the outposts, took in his friends' house, supporting his reputation, giving birth to his children, etc., that was her fate to live his life and for his sake. At the same time, the concept of mesalliance in this day was brought to the absurdity, and open manifestations of sympathy between man and woman were strictly prohibited [7]. The Victorian culture of everyday life strictly regulated the rules of etiquette, which fixed the limits, including in relations between sexes, even in married couples. Thus, the spouses with outsiders recommended to contact each other officially (Mr. N., Mrs. N.), so that the morals of the others did not suffer from intimate playfulness. Indecency in behaviour is, on the one hand, inconsistency with a particular situation and social environment, and, on the other hand, a violation of the internal purity of a person by unauthorized touching, showing lucid intentions and attracting excessive attention; superfluous compliments or humorous jokes; lucid looks that lead a person to commit a sin mentally, because the eyes are closely related to the soul [6, p. 47–56].

Modesty as one of the virtues in the Victorian world construal had a dual nature: in the secular segment, it is determined by the moral norms of the era, rooted in the religious segment of the world construal. The Victorian era established the basis of ethics, which formed the gentleman's code of conduct, where the woman was secondary in her social position.

List of references

1. Гартман Н. Этика. СПб.: Владимир Даль, 2002. 708 с.
2. Турченко (Шастало) В. О. Когнітивно-комунікативні характеристики концепту СКРОМНОСТІ в англійському дискурсі XIV–XXI ст.: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2014. 241 с.

3. Крюков Д. В. Социолінгвістическіе характеристики писем англійской аристократии Викторианской эпохи : автореф дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.19. Волгоград, 2001. 21 с.
4. Ditchfield G. George III: An Essay in Monarchy. New York : Palgrave Macmillan, 2002. 233 p.
5. Dodd F. Englishness and the national culture // Representing the Nation: A Reader. Histories, heritage and museums / ed. by David Boswell and Jessica Evans. N. Y., 1999. Pp. 87–103.
6. Goodman D. P. The Modesty Handbook. Martinsville : Goretti Publications, 2006. 74 p.
7. Handler R. Jane Austen and the Fiction Culture: An Essay on the Narration of Social Realities. Tucson : The University of Arizona Press, 1990. 175 p.
8. Hewitt K. Understanding Britain Today. L. : Perspective Publications Ltd, 1997. 307 p.
9. Himmelfarb G. The De-moralization of Society: From Victorian Virtues to Modern Values. L. : IEA Health and Welfare Unit, 1995. 314 p.
10. Hobsbaum E. The Age of Empire: 1875–1914. London : Abacus, 1989. 448 p.
11. International Dictionary of English (IDE). Cambridge : University Press, 1995. 1772 p.

Received 06.11.2018

Шастало (Турченко) В. О. Вікторіанська система цінностей

Доповідь присвячено вивченню вікторіанської системи цінностей, серед яких скромність посідає чільне місце. Доброчесність скромності у вікторіанській картині світу має подвійну природу: у світському сегменті її визначають моральні норми епохи, вкорінені в релігійному сегменті картини світу. Провідними когнітивними ознаками скромності у вікторіанській картині світу слід вважати помірність і поведінковий характер, що дозволяє визначити скромність у морально-етичному аспекті як форму усвідомлення особистістю своїх обов'язків перед собою й суспільством, моральну якість, що характеризує людину з погляду її ставлення до себе та оточуючих і виявляється у невизнанні людиною своїх переваг, гідності і самодостатності, у дотриманні моральної чистоти у сексуальній сфері.

УДК 930(476)+357.71

Ігар Іванавіч ШАЎЧУК,

*доктар гістарычных навук, дацэнт,
прафесар кафедры ўсеагульнай гісторыі
Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта*

НАВУКОВА-КАДРАВАЯ СІТУАЦЫЯ Ў БССР МІЖВАЕННАГА ПЕРЫЯДУ

Гісторыя фарміравання кадровага патэнцыялу навукі ў міжваеннае дваццацігоддзе ў Беларусі прыцягвала вельмі нязначную ўвагу, амаль выключна беларускіх даследчыкаў. Таму далей акцэнтуюцца менавіта іх меркаванні, паколькі некаторыя даныя, прысутныя ў расійскай літаратуры (у іншых гістарыяграфіях інтарэс да тэмы не выяўлены), узяты, як правіла, з апублікаваных статыстычных зборнікаў. Нейкага навуковага значэння з прычыны сваёй эпизадычнасці і неверыфікаванасці яны не ўяўляюць. Але і ў беларускай навуцы няма спецыяльных даследаванняў па дадзеным пытанні.

Пры знаёстве з пазіцыямі беларускіх даследчыкаў, вылучаюцца тры асаблівасці іх работ. Першае, імі прыводзяцца розныя даныя на розныя гады, якія нельга супаставіць і параўнаць, а таму немагчыма ўявіць іх у дынаміцы. Другое, інфармацыя тычацца галоўным чынам 1930-х гадоў. Трэцяе, усе лічбы ўзятыя без верыфікацыі з публікацый, як правіла статыстычных, адпаведнага дзесяцігоддзя. Такім чынам, кожны аўтар прыводзіць адрозныя даныя. Спектр шырокі. Так, М.І.Красоўскі на канец першай пяцігодкі налічваў 1338 выкладчыкаў ВУ і ў 1941 г. – 1538 [1, с. 102, 109]. У манаграфіі Я.К.Новіка, як пазней у Г.У.Карзенкі, прадстаўлена іншая дынаміка навуковых кадрў: 1921 г. – 78, 1928 г. – 512 і на 1932 г. – адпаведна 1500 навуковых і навукова-педагагічных супрацоўнікаў [2, с. 112]. І.А.Кавалёў налічваў у штаце НДУ да пачатку 1933 г. – 940 навуковых работнікаў [3, с. 107]. Абапіраючыся на статыстычныя публікацыі 1930-х гадоў, Г.У.Карзенка налічваў на 1941 г. – 2227 прадстаўнікоў навуковай інтэлігенцыі [4, с. 14, 16, 19]. Апошняя лічбы прытрымліваўся М.У.Токараў [5, с. 14]. Такім чынам, даныя, прыведзеныя аўтарамі ці не маюць спасылак, ці крыніцай паслужылі выключна афіцыйныя статыстычныя зборнікі і перыядычныя публікацыі.